بررسی روش‌ها و سوالات کاربردی در بازجویی اطلاعاتی

سینا نیک‌نام[1]

چکیده

سوالات،روش‌ها و زمان از تکنیک اساسی بازجویی برای کشف حقیقت و دستیابی به اطلاعات هستند، در جهت علمی شدن روش‌هاوسوالات و تکنیک‌های بازجویی مورد استفاده بازجویان اطلاعاتی، دراین مقاله به بررسی روش‌ها، سوالات و زمان‌بندی موثر در فرآیند بازجویی پرداخته شده است ، شناخت دقیق ابزارهای موجود، به بهبود کیفیت نتایج جلسات بازجویی کمک می‌کند. با توجه به بررسی‌های انجام گرفته ، روش های بسیاری در بازجویی مطرح و استفاده می شود که سعی بر این شده تعدادی از روش‌های رایج در این مقاله تحلیل بشود. برخی از این روش‌ها شامل برخورد مستقیم، روش فایل و پرونده و...، و تکنیک‌های روان‌شناسی هستند که هر یک با هدف خاصی به کار می‌روند. همچنین، ۱۰ نوع از رایج ترین دسته‌بندی سوالات بازجویی که شامل سوالات از قبل آماده شده، کنترل‌کننده و سوالات نامربوط و... و زمان‌بندی‌های رایج بازجویی نیزدر سه بازه زمانی صبح، ظهر و عصر مورد استفاده قرار گرفته که هر کدام با توجه به ویژگی‌های سوژه و نوع اطلاعات مورد نیاز، کاربردهای خاص خود را دارند. مطالعه‌های صورت گرفته نشان می‌دهد که استفاده از روش‌های مناسب و تنظیم زمان به‌طور صحیح می‌تواند به دستیابی به اطلاعات دقیق و اعترافات موثر کمک کند. در نهایت، با رعایت حریم حقوق دفاعی سوژه و توجه به جنبه‌های اخلاقی، بازجو می‌تواند فرایند بازجویی را به‌طور موثرتری مدیریت کند. این مقاله می‌تواند به‌عنوان راهنمایی برای محققان و متخصصان حوزه امنیتی و قضایی در بهبود تکنیک‌های بازجویی مورد استفاده قرار گیرد.

---

۱ . پژوهشگر دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین.

دراین مقاله سعی شده با بررسی منابع بین المللی وداخلی با در نظر گرفتن اصول اخلاقی، بامراجعه به اساتید صاحب نظردر این حوزه و متون علمی با تکیه بر روش کتابخانه‌ای مطالب گردآوری و به علاقه‌مندان در این حوزه ارائه گردیده است.

روش از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ ماهیت توصیفی و تحلیلی با تیکه بر مطالعات کتابخانه‌ای است.

واژگان‌کلیدی: بازجو،بازجویی،سوژه،روش های کاربردی،سوالات.

مقدمه

بازجویی اطلاعاتی به فرآیند جمع‌آوری اطلاعات از یک فرد یا گروه به منظور بررسی و تحلیل وضعیت یا موضوع خاصی اشاره دارد این نوع بازجویی معمولا در زمینه های حقوقی،امنیتی، یا تحقیقاتی انجام می‌شود و هدف آن دسترسی به حقایق ،شواهد و یا درک بهتر از یک موضوع می‌باشد بازجویی اطلاعاتی می‌تواندشامل سوالات مستقیم ،تحلیل رفتار و بررسی شواهد باشد که هدف نهایی این فرآیند کسب اطلاعات دقیق و جامع برای اتخاذ تصمیمات آگاهانه است .

در بازجویی اطلاعاتی با اعتراف سوژه به فعالیت‌های ضد امنیتی،کار تمام نمی‌شود و باید متهم چگونگی به دام افتادن ،ارتباطات ،انگیزه ،و همکاران شبکه‌ای خود و اصولا آموزش‌هایی را که تا کنون فرا گرفته است بطور مشروح بیان کند (خوش زاد،۱۳۸۶؛عبداللهی،۱۳۸۴).

در بازجویی علی‌رغم میل باطنی افراد بازجویی شده بازجو به جمع‌آوری اطلاعات از مظنونین می‌پردازد،مظنونین ممکن است بدون مقاومت اطلاعاتی را ارائه دهند و نیز امکان دارد برای ارائه اطلاعات مقاومت کرده و سکوت کنند مجموع شرایط حاکم بر بازجویی لزوم هرچه بیشتر آگاهی و اشراف بر فنون تکنیک بازجویی برای افسران اطلاعاتی و افراد بازجو را یادآور می‌شود.

بازجویی به عنوان یک روش برای جمع‌آوری اطلاعات و اعتراف،سابقه طولانی دارد و در طول تاریخ، شکل های مختلفی به خود گرفته است. در دوران باستان، بازجویی‌ها اغلب

با استفاده از شکنجه انجام می‌شد و هدف اصلی آن، به دست آوردن اعتراف از فرد مظنون بود.

تاریخچه بازجویی از تمدن‌های باستانی مصر، بابل و روم، که از طریق شکنجه در بازجویی برای کسب اطلاعات تا قرون وسطی با تفتیش عقاید در کلیساهای کاتولیک برای سرکوب بدعت، از طریق شکنجه و بازجویی برای یافتن منحرفین، تا دوران جنگ جهانی دوم که بازجویی نقش مهمی در پیشبرد استراتژی ها و تصمیم گیری‌های نظامی داشت، سرویس‌های امنیتی آمریکا و انگلیس به‌ویژه در این دوره به تکنیک‌های پیشرفته‌ای برای جمع آوری اطلاعات از طریق بازجویی از دشمن متوسل شدند.

در این دوره بازجویی سیستماتیک و استفاده از روش‌های نوین برای استخراج اطلاعات از اسیران جنگی و افراد مشکوک رایج بود تکنیک‌هایی چون سوالات هدایت شونده که از اطلاعات پایه به موضوعات عمیق‌تر می‌رسید و بکارگیری فشارهای روانی برای بازکردن زبان متهمان خود استفاده می‌نمودند، همکاری کشورهای هم پیمانی چون آمریکا و انگلیس در زمینه اطلاعات استخراج شده در مورد بازجویی به تقویت استراتژی‌های نظامی منجر شد که از جمله این موفقیت‌ها اطلاعات جمع‌آوری شده از طریق بازجویی منجر به کسب اطلاعات درباره استراتژی نظامی آلمان و برنامه تسلیحاتی آن بود که به نحوی تاثیرگذار بر عملیات های نظامی متفقین شد .

دوران مدرنیته که انتقادات نسبت به شکنجه اضافه گردید و بیشتر بر سوالات هدفمند و فریب مبتنی بوده و سرانجام دوران معاصر با تصویب کنوانسیون های بین المللی حقوق بشر، شکنجه به طور رسمی ممنوع شد و بازجویی با ترکیب علم روان شناسی و رفتار شناسی و تکنولوژی مانند دستگاه‌های دروغ‌سنج به اوج خود رسید.

دیدگاه‌ها در طول تاریخ نسبت به بازجویی تغییر کرد بطوریکه در گذشته هدف اصلی بازجویی کسب اعتراف بود ولکن امروز هدف اصلی جمع‌آوری اطلاعات دقیق و معتبر تمرکز دارد.

بازجویی از مهم ترین اقدامات نیروهای انتظامی و امنیتی به شمار می آید چون تمامی دلایل پرونده در اختیار بازجو قرار می‌گیرد تا او با بررسی و تجزیه و تحلیل آن‌ها بتواند سوالات مطلوب را از مجرم بالقوه و یا متهم یا مظنون به‌عمل بیاورد و با تحلیل اقرار

صحیح به کشف حقیقت نایل آید (رضایی،۱۴۰۰: ۱).

نقطه عطف کیس‌های امنیتی، مرحله بازجویی است و این امر مهم به عنوان مرکز ثقل تجمیع داده‌های اطلاعاتی پرونده و نیل به اتخاذ تصمیمات قضایی حائز اهمیت است(احمدی،۱۴۰۰ :۲۳).

امروزه در کشور ایران وبرخی از کشورها بازجویی به شکلی اخلاقی و انسانی انجام می‌شود و حقوق فردی در آن رعایت می‌گردد.

روش‌های بازجویی متنوع و پیچیده هستند و هر یک از آن‌ها باید با توجه به وضعیت و هدف خاص انتخاب شوند. شناخت صحیح این روش و تطبیق آن‌ها با شرایط می‌تواند به بهبود کیفیت اطلاعات استخراج شده کمک نماید.

سوالات

۱.چگونه می‌توان از سوژه ای که از کار خود پشیمان نیست اعتراف گرفت؟

۲. چه سوالاتی مناسب این جلسه بازجویی خواهد بود ؟

۳.آیا جلسه فوق می‌تواند در هر زمان از طول شبانه روز باشد؟

تمام سوالات فوق در این مقاله سعی شده است جواب داده شود و بررسی گردد.

در بازجویی، فرد بازجو بایستی صلاحیت های لازم را داشته باشد؛ یک بازجو در سازمان اطلاعاتی نظام مقدس جمهوری اسلامی که اصول اعتقادی و انسانی اولویت آن است باید صلاحیت لازم را داشته باشد که صلاحیت‌های مذبور شامل:

الف)صلاحیت قانونی

بازجو باید از ظابطان دادگستری باشد و به موجب مقررات حقوقی و واجد صلاحیت‌های ذاتی ،محلی و شخصی برای انجام وظایف بازجویی باشد.

بازجو باید مجاز به مداخله در موضوع مورد بازجویی باشد و برای دارا بودن چنین شایستگی لازم است که پرونده به او ارجاع شود یا در جرم مشهود دخالت کند یا به نیابت قضایی یا نمایندگی اداری متصدی بازجویی شود.فقدان صلاحیت‌های قانونی مداخله ی ناروا و غیر قانونی در امور قضایی به شمار می‌رود و علاوه بر بطلان عملیات سبب مسئولیت قانونی مداخله کننده نیز خواهد شد.

ب)صلاحیت فنی

بازجو حتی الامکان دارای تحصیلات عالی باشد علاوه بر آن قبلا آموزش‌ها و دوره های تخصصی لازم را در مراکز علمی طی کرده باشد و درعمل نیز تجارب کافی در زمینه‌ی موضوعات تخصصی بازجویی داشته باشد. چون داشتن صلاحیت علمی روان شناسی و مردم شناسی و داشتن قدرت تجزیه و تحلیل وارزیابی موضوعات موجب حسن جریان بازجویی و افزایش ضریب موفقیت در رسیدن به هدف و ازدیاد حیثیت سازمان خواهد شد.

ج)صلاحیت اخلاقی روانی

یک بازجو در ایفای نقش خود باید از خصوصیات و ویژگی های زیادی برخوردار باشد. اگر بازجویان واجد خصوصیات اخلاقی و رفتاری و شخصیتی مذکور باشند بازجویی به موفقیت نزدیک تر و فقدان هر کدام از این ویژگی‌ها ضررهای جبران ناپذیری برای تشکیلات سازمان به همراه خواهد داشت(خدادادی مجتبی ،حاجی مهدی محمود ،۱۳۹۴، ۲۱).

در این مقاله روش‌هایی که بیشترین مورد بهره برداری قرار گرفته اند گردآوری و بررسی گردید است که بدین شرح هستند:

۱. برخورد مستقیم :(Fisher, R. (1995

برخورد مستقیم در بازجویی به معنای استفاده از تکنیک‌ها و استراتژی‌هایی است که بازجو به‌طور مستقیم و بدون پرده پوشی به پرسش‌هایی درباره اتهامات می‌پردازد که از مصادیق این روش:

- ❖ پرسش های صریح و واضح و بدون ابهام مانند :شما در زمان وقوع جرم کجا بودید؟
- ❖ بیان نگرانی‌ها: بازجو می‌تواند به سوژه بگوید که نگران برخی از نقاط مبهم در داستان اوست و این نگرانی بصورت مستقیم بیان می‌کند.
- ❖ استفاده از لحن مستقیم و قاطع در صحبت می‌تواند فشار بیشتری به متهم وارد کند که او را وادار به پاسخ های صریح تر کند.
- ❖ بازجو می‌تواند شواهد و مدارک را به روشنی برای متهم نشان دهد.

- ❖ برای سوژه هایی است که هیچ مقاومتی نشان نخواهد داد.
- ❖ هدف بازجو پنهان نیست.
- ❖ برای سوژه ای است که آموزش امنیتی ندیده است مانند :اسرای جنگی سطح پایین.

این شیوه مستلزم رعایت نکات زیر است: (خدادادی مجتبی ،حاجی مهدی محمود ،۱۳۹۴، ۳۹).

۱.داشتن مدارک و ادلّه مستند و کافی در مورد جرم به وقوع پیوسته و فرد مجرم،

۲.همکاری سوژه در گفتن اطلاعات و وجود گواه یا گواهان.

۲. روش فا یل و پرونده (بی نام، ۱۴۰۱،:۳۴)

در این روش یک پرونده قطور آماده می‌شود اگر لازم بود کاغذ اضافی دربین این پرونده قرارداده می‌شود و همچنین دارای فایل بندی‌هایی همچون با نام های (سوابق سربازی، سوابق استخدام، سوابق جنایی و ...) .

سوژه تصورمی‌کند که این پرونده اطلاعات زیادی درباره او دارد. برای فریب سوژه چند نمونه از اطلاعات صحیح که درپرونده موجود است از او پرسیده می‌شود در صورت جواب غلط بازجو اطلاعات صحیح را از آن فایل رونمایی می‌کند، با چند بار از این نوع پرسش‌ها سوژه فکر خواهد کرد همه‌چیز را بازجو می‌داند و جواب‌های صحیح را خواهد داد. در بین سوالاتی که بازجو جوابشان را می‌داند سوال‌هایی که برایش مجهول است می‌پرسد سوژه که خیال می‌کند بازجو جواب صحیح این سوالات را نیز می‌داند درنتیجه پاسخ‌های صحیح می‌دهد.

لازم بذکر است که لزوماً لازم نیست پرونده باشد می‌توان یک سی دی داشت که حاوی برچسب فیلم صحنه جرم داشت و از سوژه پرسید:

او فکر می‌کند این نوار حاوی چه اطلاعاتی می‌باشد؟ به او متذکر باید شد که اگر دروغ بگوید جرم وی سنگین‌تر خواهد شد!

در پی این اقدام سوژه دچار آشفتگی روانی و ترس از عواقب و نهایتا اقرار خواهد نمود.

۳. روش ما همه چیز را می‌دانیم(بی نام،۱۳۸۸: ۲۶)

در این روش متهم باید قانع شود که بازجو تمام ابعاد ماجرا را می‌داند آن‌قدر سوال هایی که جوابشان را می‌دانید را می‌پرسد تا متهم فکر کند دروغ گویی فایده‌ای ندارد.

این روش که به روش (تظاهر به بی‌تفاوتی) نیز مشهور است طرز رفتار مذبور این فکر را در متهم ایجاد می‌کند که بازجو از قضیه سر درآورده و کلیه مدارک لازم علیه وی در اختیار دارد، بنابراین او در خلال بیان مطالب سعی خواهد کرد در راستای سبک ساختن مجازات خود به صحبت بپردازد(خدادادی مجتبی ،حاجی مهدی محمود ،۱۳۹۴، ۴۳).

۴.باز ی با روان سوژه (جراحی روانی)

از اهداف عملیاتی بازجویی،خلع انگیزه متهم (جراحی روانی) که شامل خلع انگیزه شخص متهم و خلع انگیزه تشکیلاتی متهم می باشد را شامل میشود. (خدادادی مجتبی ،حاجی مهدی محمود ،۱۳۹۴، ۳۶).

بازجو باید بتواند از ضعف‌های روانی سوژه استفاده کند.

بطورمثال : استفاده از بازجو مسن می‌تواند شخصیت پدر را ایفا کند (رنجبران،مصاحبه شخصی،۱۴۰۳).

و یا نشان دادن یک دست خط از شریک جرم سوژه که او نوشته باشد :این ها همه چیز را میدانند

میتواند تاثیر بالایی داشته باشد

۵.روش تیر سریع (اخراج سریع)(بر ۲ اصل استوار است)Kvale, S. (1996)

الف)وقتی صحبت می‌کند همه دوست دارند به حرف های او گوش دهند.

ب)اگر بین صحبت هایش سوال بی‌ربط باشد گیج می شود.

در این روش معمولاً ۲بازجو بکارگیری می‌گردد، سوالات پشت سر هم می‌پرسند و زمان کافی به پاسخگویی نمی‌دهند سوژه به ضد نقیض‌گویی افتاده و بازجو از تناقضات بین گفتار به حقیقیت می‌رسد متهم در حالی‌که در تلاش است تا این نقض ایجاد شده را برطرف کند بر اظهارات قبلی خود بیشتر توضیح می‌دهد و اطلاعات بیشتری ناخواسته در اختیار بازجو قرار می‌دهد.

توجه داشته باشیم سوالات قبل بازجویی باید لیست گردد و استفاده از این روش بلافاصله بعد دسگیری مناسب است.

لازم بذکر است در این فن می‌توان تز سوالاتی براساس اعترافات سوژه و داشته‌های اولیه بازجویی طراحی کرد (خدادادی مجتبی ،حاجی مهدی محمود ،۱۳۹۴، ۴۶).

۶.روش مشوق

برپایه ناراحتی جسمی غیرمستقیم برای سوژه‌ای که اختیار از کف داده و هیجان زده است. او علاقه‌مند به سیگار یا معتاد به مواد است این امتیازیست در دست بازجو که می‌تواند به عنوان پاداش در صورت پاسخ صحیح در اختیار متهم قرار دهد.

باید توجه داشت فشار بیش از حد موجب خواهد شد سوژه برای رسیدن به آن پاداش اطلاعات

غیرصحیح بدهد تا تحت هر شرایطی با آن پاداش برسد.

۷.روش تکرار

در این روش باید بازجو همراه خود یک ضبط صوت داشته باشد ، بازجو یک سوال را با اینکه سوژه پاسخ داده پشت سر هم تکرار کند سوژه برای رهایی از این یکنواختی و سوال فوق پاسخ را کامل و کامل‌تر می‌کند.

۸. روش کیش و مات(نیش و نوش)

در این روش بازجو ۲ نفر باشد : بازجوی اول خیلی رسمی و نظامی و خشک و سوژه را به رعایت آداب نظامی مجبور می‌کند ولی بازجوی دوم درحین بازجویی بازجوی اول وارد می‌شود و بازجوی اول را سرزنش و از او می خواهند از اتاق خارج شود در قدم اول تعارف یک لیوان چای حس احترام را روشن می‌کند در حین سوالات بازجویی اگر سوژه تفره برود یا پاسخ ندهد باید به سوژه تفهیم کند که در صورت عدم همکاری ناچاراً باید بازجوی اول بیاید.

اگر چه این روش معمولا توسط دو نفر انجام می‌شود، ولی یک بازجو هم می‌تواند دو نقش را ایفا کند. مثال: زمانی که بازجو یک نفر است از صندلی بلند می‌شود و خطاب به مضنون چنین جمله‌ای می‌گوید: من فکر میکردم تو آدم محترمی و مقبولی هستی اما ظاهرا این طور نیست، مرد حسابی ...) در واقع با این جمله تظاهر به بی‌صبری و دشمنی می‌کند

و دوباره بر روی صندلی نشسته و بدون هیچ صحبتی بعد از مکث کوتاهی می‌گوید(به نظر من با روشی که تو پیش گرفته‌ای خیلی صبر داری، ولی به هر حال من معتقدم تو آدم با شعوری هستی و می‌توانی این را..) (خدادادی مجتبی ،حاجی مهدی محمود ،۱۳۹۴، ۴۲).

۹. روش غرور و خودپرستی

روش بر اساس حقه زدن به متهم است دو حالت وجود دارد:

الف) بازجو یکی از ضعف‌های حقیقی متهم را به رخ او می‌کشد به‌طور مثال می‌گوید که تو می‌توانستی از رودخانه فرار کنی چرا نکردی؟ با این کار متهم برای تبرئه کار خود و خلاص شدن از عذاب وجدان توضیحاتی را می‌دهد.

ب) انسان ها همواره به دنبال مورد تایید قرار گرفتن از ناحیه دیگران هستند و از این کار لذت می‌برند و دوست دارند از جسارت آن‌ها تمجید شود به جرعت می‌توان گفت که حتی این افراد به دلیل برخی عوامل از قبیل محرومیت های عاطفی، بیش از دیگران، طالب مورد تایید قرار گرفتن از ناحیه دیگران هستند در نتیجه ممکن است این موضوع به برقراری یک رابطه دوستانه میان بازجو و سوژه بینجامد (خدادادی مجتبی ،حاجی مهدی محمود ،۱۳۹۴، ۴۴).

ازسوژه و نقشه‌های او تمجید شود و گفته شود تا به امروز چنین نقشه نابی دیده نشده و در ضمن تمجید سوالاتی را مطرح کنید مثلاً بپرسید از کی تصمیم به نقشه کشیدن کردید؟ با چه کسی؟

۱۰.روش خاموشی و سکوت

این روش معمولا زمانی مورد استفاده قرار می‌گردد که با سوژه‌های عصبانی، کنینه‌ای و یا عجول روبرو می‌شویم(خدادادی مجتبی ،حاجی مهدی محمود ،۱۳۹۴، ۴۷).

بازجو به چهره سوژه خیره نگاه کند و به چشمان فرد زل زده و خنده ملیحی کنار لب خود داشته باشد، باید اجازه بدهد اولین پلک و واکنش را متهم نشان دهد و تا آماده شدن کامل سوژه همچنان خاموش می‌ماند بعد از آماده شدن متهم از لحاظ روانی از سوالات کم

اهمیت شروع می کند مثل مدت زیادی صرف طراحی عملیات کردی فکر خودت بود (بی نام،۱۴۰۱: ۶۵).

۱۱. روش تغیر صحنه[۱]

این روش مربوط به آن دسته از سوژه‌هایی است که اصولا تمایلی به بازجویی در اماکن خاص ندارند و از این عمل نگران و بیمناک می‌شوند بنابراین بازجو در برخورد با این افراد با تغییر محیط تاثیر خوبی بر سوژه خواهد بخشید(خدادادی مجتبی ،حاجی مهدی محمود ،۱۳۹۴، ۵۰). سوژه که از فضای اتاق بازجویی ترسیده یا به هر نوعی دچار استرس شده او را به فضایی مثل قهوه‌خانه‌ها کافه‌ها دعوت می‌کنیم که در آنجا به طور غیر مستقیم مورد بازجویی قرار بدیم این روش بسیار کم کاربرد است.

۱۲. روش احراز هویت

در این روش بازجوی هویت بسیار بالاتر و مسئولیت مهم را به متهم نسبت می‌دهد و سوژه در تلاش است برای اینکه خود را از این مسئولیت تبرئه کند و بگوید که او در این شخصیت اطلاعاتی نیست او از جایگاه و شغلش بیشتر توضیح می‌دهد و در نتیجه اطلاعات بیشتری ارائه می‌دهد.

۱۳. برانگیختن احساسات

میتواند دو نوع باشد: به طور مثال فردی که احساسات عاشقی در موردیگانش و همکارانش دارد به او باید گفت که اگر همکاری کند موجب پایان جنگ و نجات یافتن همکارانش خواهد شد.

فردی که احساس تنفر و بیزاری از یگان خود دارد و به نوعی حس می‌کند او را فریب داده‌اند و یا از او پشتیبانی نکرده‌اند باید به او بگوییم اگر همکاری کند یگان او را نابود خواهید کرد با این کار حس انتقام در او فعال خواهد شد.

در بحث بر انگیختن احساسات روش‌های مختلفی وجود دارد بسته به جرم و شخصیت فرد از روش‌های مختلفی استفاده می‌شود.

---

۱. Reid, J.E., & Inbau, F.E. (1992)

بطور مثال در مورد افرادی که دچار جنایت شده اند نشان دادن تصاویر جنایت و سوال اینکه اگر این این‌ها زنده بودند شما چه حرفی برا این قربانیان داشتید؟ یا چه حرفی برای پدر و مادر کشته شده دارید می‌توان احساسات فرد را فعال و اعتراف گرفت.

آیا تا به حال به تفاوت گفتگو و بازجویی فکر کرده‌اید؟ می‌دانیم که هم در گفتگو و هم در بازجویی، دو طرف صحبت می‌کنند. به تعبیر رایج در ارتباطات، ما در هر دو آن‌ها شاهد یک تعامل دو طرفه هستیم.

اما تفاوت از آن‌جا آغاز می‌شود که تمام سوال‌ها را یک طرف می‌پرسد و طرف دیگر صرفاً پاسخ می‌دهد. در واقع، طرف دوم نمی‌تواند سوال کند یا تعداد سوال‌هایش به مراتب کمتر از طرف اول است.

در این مقاله سعی شده است که ۱۰ نوع از رایج ترین سوالات بازجویی بررسی شده است که به شرح ذیل است:

۱.سوالات از قبل آماده شده: بنا به حساسیت کار لیستی از عناوین و سوالات را طراحی کرده و در دست داریم آنها را از سوژه سوال می‌کنیم این سوالات به سوالات باز مشهور هستند به فرد اجازه می‌دهد تا آزادانه و با جزئیات پاسخ دهد. هدف از این سوالات، کسب اطلاعات بیشتر، تشویق به صحبت کردن و ارزیابی صداقت فرد است.

مثال: "در مورد روز حادثه چه چیزی به یاد دارید؟" یا "می‌توانید در مورد رابطه‌تان با قربانی توضیح دهید؟"

۲.سوالات کنترل کننده: برای کنترل صحت و سقم اعترافات در حین سوالات سوالات کنترل شده که جواب آنها را می‌دانیم می‌پرسیم با توجه به جواب این سوالات اعتبار پاسخ‌های قبلی ارزیابی می‌شود.

۳.نامربوط :خاص افراد دروغگوست در هنگامی که فرد سوژه در حال فکر برای یافتن دروغ خوبیست یک سوال نامربوط پرسیده می‌شود تا رشته افکارش از هم گسیخته و سپس دوباره سوال اصلی را می‌پرسیم با پرسیدن سوالات نامربوط و تاکید بر آنها هدف بازجویی آشکار نمی‌شود.

۴.تکراری: بررسی از صحت پاسخ‌های سوژه سوال‌ها را به طور دیگر پرسید می‌پرسیم پس از وقفه‌ای کوتاه به یاد داشته باشیم به خاطر سپردن دروغ کار سختی است.

۵.سوالات مستقیم: سوال کلی که پاسخ حاوی حداکثر اطلاعات است به طور مثال به سوالات زیر دقت کنیم سوالات اول مستقیم و بقیه راهنمایی کننده هستند.

۱ .شب گذشته کجا رفته بودید؟ یک سوال مستقیم است.

۲.شب گذشته شما به اداره مرکزی رفته بودید ؟این یک سوال هدایت شونده است.

۳.دیشب شما رفته بودید به اداره مرکزی؟

در پرسش سوالات بهتر است اول سوال مستقیم سپس سوالات راهنمایی کننده بپرسیم چرا که با سوال اول حداکثر اطلاعات را گرفته و با پرسش دوم جزئیات هدف را می‌پرسیم.

۶.سوالات مرکب: عموما باید از این گونه سوالات پرهیز شود چون پاسخی مبهم و ناکامل ارائه می‌شود به طور مثال در مراکز آموزشی تهاجمی چه آموزشی دیده‌اید؟

۷.سوالات منفی: تا حد امکان باید خودداری شود چرا که اگر بازجو منظور خود از این سوال را یادداشت نکند ممکن است از پاسخ سوژه اطلاعات برعکس دریافت کند.

۸.سوالات مختصر و فشرده: باید تمامی سوالات مختصر باشند تا سوژه در منظور فرد بازجو اشتباه نکند.این نوع سوالات پاسخ‌های کوتاه و مشخصی مانند "بله" یا "خیر" رامی‌طلبند.هدف از این سوالات، تأیید اطلاعات، بررسی جزئیات خاص و محدود کردن پاسخ‌ها است.

مثال: "آیا شما در محل حادثه بودید؟" یا "آیا با قربانی صحبت کرده بودید؟"

۹.سوالات به کلام ساده: تمام سوالات باید با کلمات ساده باشند به خصوص در حالی که از مترجم استفاده شود.

۱۰.سوالات تعقیب کننده: در سوالات مستقیم اطلاعات و سرنخ‌های جدیدی به دست می‌آید که در سوالات آینده باید استفاده شوداین نوع سوالات پاسخ خاصی را القا می‌کنند.هدف از این سوالات، تأثیرگذاری بر پاسخ فرد و به دست آوردن اقرار یا تأیید یک فرض است.

مثال: "شما اسلحه را در دست داشتید، اینطور نیست؟" یا "مطمئناً شما به قربانی ضربه زدید؟" (توجه داشته باشید که استفاده از سوالات تعقیب کننده در بسیاری از سیستم‌های قضایی محدودیت‌هایی دارد).

تعین زمان بازجویی برای انجام بازجویی برمبنای ارزیابی بازجویی شونده و دامنه موضوعات است،تنظیم این زمان امکان سلطه در بازجویی را فراهم می‌سازد. زمان مناسب برای بازجویی با توجه به شخصیت افراد (درونگرا،برونگرا) متفاوت است.

بگونه ای که زمان مناسب برای بازجویی افراد برونگرا در طول روز بخصوص در ساعات اولیه صبح یا اوایل بعد از ظهر انرژی و تمرکز بیشتری دارند و در این ساعات احساس راحتی و آمادگی بیشتری برای تعامل و مشارکت فعالانه در بازجویی دارند.

در مقابل افراد درونگرا در ساعات میانی روز (بین ۱۰ صبح تا ۴ بعدازظهر) تمرکز بیشتری دارند به افراد درونگرا بایستی فرصت داده شوند تا فکر کنند این کار به آن‌ها کمک می‌کند تا سازمان یافته‌تر و با اعتماد به نفس‌تر به سوالات پاسخ بدهند ولی بازجویی طولانی با این افراد موجب خستگی آنها و کاهش کیفیت بازجویی می‌گردد.

بازجویی می‌تواند در زمان‌های مختلفی می‌تواند انجام شود که در این مقاله به بررسی سه زمان صبح، ظهر, عصر پرداخته شده است هر کدام برای اهداف خاصی می‌باشد که بدین شرح است:

۱.صبح: معمولا افراد در ساعات ابتدایی روز توجه بیشتری به جزئیات دارند لذا جهت بازجویی عمیق و دقیق ساعات صبح بسیار مناسب است.

۲.ظهر: بیشترین اعترافات در این ساعات رخ می‌دهد ولی از دقت و جزئیات کافی برخوردار نیست.

۳.عصر: در این تایم اغلب افراد خسته هستند و معمولا اعترافات این ساعات اعتبار چندان ندارد ،از این ساعات برای بر هم ریختن روان متهم می‌توان استفاده کرد.

در بازجویی‌ها افراد را زمان‌های مختلف می‌توان بیدار نمود ویا بلافاصله بعد از بازجویی هنگام استراحت فرد دوباره او را به جلسه بازجویی فراخواند این کار روان او را آشفته کرده و او برای فرار از این حالت مجبور به اعتراف خواهد شد.

نتیجه گیری

طبق مطالعات و پژوهش‌های انجام یافته که در این مقاله انتشار یافت: روش‌های بازجویی، سوالات بازجویی،زمان بازجویی جزء ابزار اصلی بازجویان در جلسات بازجویی است.

با بررسی روش‌ها و سوالات مختلف در فرایند بازجویی، به طور کلی می‌توان نتیجه گرفت که استفاده از روش‌های موثر و تنظیم زمان به‌طور صحیح می‌تواند به دستیابی به اطلاعات دقیق و اعترافات موثر کمک کند. اما از سوی دیگر، رعایت حریم حقوق دفاعی متهم و توجه به جنبه‌های اخلاقی در فرایند بازجویی، بسیار مهم است. با در نظر گرفتن این دو بعد، می‌توان به نتایج موفقی در فرایند بازجویی دست یافت.

انتخاب روش‌های متناسب با شرایط خاص بازجویی، شامل شناخت دقیق شخصیت متهم و نوع جرمی که مورد تحقیق است، می‌تواند به بهبود کیفیت اطلاعات جمع‌آوری شده کمک کند. هر روش بازجویی مزایا و معایب خاص خود را دارد و باید با دقت انتخاب شود.

طبقه‌بندی سوالات به انواع مختلف، نشان می‌دهد که استفاده از سوالات باز و بسته، کنترل‌کننده و هم‌راستا می‌تواند به ایجاد یک محیط متقابل کمک کند که در آن متهم احساس راحتی کرده و اطلاعات خود را به‌طور کامل‌تر به اشتراک بگذارد.

زمان‌بندی مناسب در فرایند بازجویی، با در نظر گرفتن ویژگی‌های روان‌شناختی متهم و احساسات او در زمان‌های مختلف، می‌تواند به افزایش بهره‌وری بازجویی و کاهش استرس متهم منجر شود. استفاده از زمان‌های مختلف (صبح، ظهر و عصر) و متناسب‌سازی آن‌ها با نوع اطلاعات مورد انتظار، از نکات کلیدی این مقاله به شمار می‌آید.

رعایت اصول اخلاقی و حقوق بشر در فرایند بازجویی نه تنها از لحاظ قانونی الزامی است، بلکه به تقویت اعتبار نتایج به‌دست آمده و ایجاد اعتماد در بین متهم و بازجو کمک می‌کند. این موضوع می‌تواند به کاهش احتمال ارائه اطلاعات نادرست به خاطر فشار یا اجباری بودن کمک کند.

این مقاله می‌تواند به مثابه راهنمایی برای محققان و متخصصان در حوزه امنیتی و قضایی باشد، تا با طیف گسترده‌ای از تکنیک‌ها و روش‌های پیشنهادی، به بهبود فرایند بازجویی در شرایط مختلف کمک کنند.

در نهایت، ادغام مهارت‌های مستندسازی و تحلیل‌های روان‌شناختی با دانش تخصصی در حوزه حقوق و قوانین می‌تواند به کلید موفقیت در برقراری ارتباط موثر و به دست آوردن نتایج قابل‌اعتماد در بازجویی‌ها منجر شود.

منابع

۱. پژوهش دانشکده امام هادی ،۱۳۸۸، کتاب بازجویی اطلاعاتی.

۲. معاونت پژوهش و تولید علم دانشگاه اطلاعات و امنیت ملی ،۱۴۰۱،تکنیک های پیشرفته مصاحبه.

۳. صاحبدل احمدی،جعفر،۱۴۰۰ ،اصول بازجویی کیفری جرایم امنیتی،مجله کارگاه،۷۳ ، ۱۲۳-۱۰۷)
.

۴. جمشیدی،مسلم،۱۴۰۰ ، رابطه آشنایی ظابطان دادگستری با حقوق متهم و رعایت حقوق دفاعی متهم ،مجله امنیت پژوهی،۱، (۱۳۷-۱۵۶).

۵. مصاحبه با برخی از کارشناسان .

۶. خدادادی مجتبی ؛حاجی مهدی محمود،۱۳۹۴، بازجویی اقناعی.

منابع لاتین

1. D. (2020). "The Role of Technology in Interrogation", Forensic Science
2. Kvale, S. (1996). "InterViews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing", Sage
3. Leo, R.A. (1996). "Police Interrogation and American Justice", Harvard University
4. Reid, J.E., & Inbau, F.E. (1992). "Truth and Deception: The Polygraph (Lie Detector) Technique", Jones & Bartlett Learning.
5. Fisher, R. (1995). "The Social Psychology of Interrogation", Journal of.